

DİNDAR BİR HAYATA DOĞRU: R. MENACHEM MENDEL SCHNEERSON'IN LİDERLİK ÖNCESİ HAYATI

TOWARDS A RELIGIOUS LIFE: THE PRE-LEADERSHIP LIFE OF R. MENACHEM
MENDEL SCHNEERSON

FATİH MEMİÇ

DR. ÖÖR. ÜYESİ., KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ İLAHIYAT FAKÜLTESİ
DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ASSIST. PROF., KIRKLARELİ UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY
DEPARTMENT OF RELIGIOUS STUDIES
KIRKLARELİ, TURKEY

fatihmemic@klu.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0002-0932-3274>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.1173851>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
12 Eylül / September 2022

Kabul Tarihi / Accepted
12 Aralık / December 2022

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as

Memiş, Fatih, "Dindar Bir Hayata Doğru: R. Menachem Mendel Schneerson'ın Liderlik Öncesi Hayatı [Towards a Religious Life: the Pre-Leadership Life of R. Menachem Mendel Schneerson]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 9/2 (Aralık/December 2022): 701-727.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiatergisi@kilis.edu.tr

DİNDAR BİR HAYATA DOĞRU: R. MENACHEM MENDEL SCHNEERSON'IN LİDERLİK ÖNCESİ HAYATI*

Öz

Yerel bir hareket olarak ortaya çıkan Habad-Lubaviç, her bir liderin (rebbe-tsadik) katkılarıyla gelişimini sürdürerek günümüzdeki duruma gelmiştir. Kurucu lider R. Shneur Zalman'ın ezoterik öğretinin kitlelere yayılması gerektiği düşüncesi hareketin bağımsız bir gelenek olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Öğretilerin daha geniş kitlelere yayılması gerektiği hususunda R. Zalman'ın talebesi R. Aaron ile mücadeleye girişen oğul R. Dov Baer'in liderliği ise hareketin hanedana dönüşmesinde atılan ilk adımdır. R. Menahem Mendel dönemi, liderlik mücadelesinde ikiye ayrılan hasidik kitlenin tekrardan birleşmesine ve kendisinden sonra birçok liderin aynı anda olabileceği fikrinin hareket içerisinde yer bulmasına imkân vermiş, oğul R. Samuel Schneersohn'un liderliğiyle de harekette hanedan prensibi tamamen benimsenmiştir. R. Shalom Dov Baer'in dönemi ise hareketin ve dünya Yahudilerinin içeriden ve dışarıdan büyük tehditlerle karşı karşıya kaldığı bir zaman dilimidir. Haskala, Siyonizm vb. hareket ve ülküler dindar kesimleri rahatsız etmiş ve buna yönelik cevap arayışları ortaya çıkmıştır. Bu noktada R. Shalom Dov Baer, içinde bulunulan zamanı Mesihî sürecin parçası olarak görmüş ve Habad-Lubaviç'i buna yönelik olarak yeniden kurgulamıştır. Hareketin faaliyetleri Mesih'in gelişinin birer müjdecisi olarak görülmüş ve bu tavır R. Joseph Isaac Schneersohn döneminde de hız kesmeden sürdürülmüştür. Kurumsallaşmanın temelleri atılmış ve hareket, mensuplarıyla birlikte Amerika'ya göç etmiştir. Burada yapılacak faaliyetlerin ve her bir Yahudi'nin eyleminin, Mesih'in gelişinde önemli bir parametre olduğuna dikkat çekilerek büyük bir ivme yakalanmış ve hareket mensupları aktif hâle getirilmiştir. Göçte manevi misyon yükleyen bu tavır, dünya çapında örgütlenme ve kıtaları aşan organizasyona dönüşümle sonuçlanmıştır. Bunun gerçekleşmesindeki en büyük etken şüphesiz ki son lider R. Mendel Schneerson'dır. Öyle ki hareket neredeyse onunla özdeşleşmiştir. R. Mendel Schneerson, karizmatik kişiliği, vizyoner tavrı ve görüşleriyle hareket üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır. Gündemi yakından takip etmesi ve bunu Yahudi bireyler için kullanmaya çalışmasıyla da Yahudi dünyasının neredeyse son yüzyılına damga vurmuştur. Ancak dindar bir imaj çizilen R. Mendel Schneerson'un liderlik öncesi hayatı sanıldığı gibi değildir. Hasidik bir hayat yaşama niyetinde olmayan ama ömrünün sonuna doğru Mesih olduğuna inanılan R. Mendel Schneerson'un önceki hayatının gün yüzüne çıkartılması bu açıdan önem arz etmekte ve çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Hayat tarzı ve birikimi dindar bakış açısından problem teşkil etmiş ve aleyhine olan bir durumu ortaya çıkarmıştır. Ancak ilerleyen süreçte yine bu birikim, önündeki engellerin kalkmasında ve lider seçilmesinde önemli bir etken olmuştur. Almış olduğu eğitim ve yaşamış olduğu tecrübe dindar kitle için bilinmeyen bir dünyaya yönelik bilgi ve beceriyi getirmiş, devamında ise bu vuküfiyet ve müktesebat kitlelerin ona ilgi ve alaka göstermesine yol açmıştır. Hareketin geleceğini şekillendiren R. Mendel Schneerson'un liderliği boyunca meselelere yaklaşımından, eylemlerinde seleflerinden ayrılmasına, hareketin mevcut karakteristiğinin oluşmasından dünya çapında organizasyon kabiliyeti kazanmasına kadar vermiş olduğu birçok kararda yine yaşamış olduğu bu hayatın izini sürmek mümkündür. Bundan dolayı hem kendisinin sanıldığı gibi biri olmadığına ortaya konulması hem de hareket liderliğinde almış olduğu kararlarda bu hayatın önemli bir vizyon değişikliği getirdiği düşüncesi konunun araştırılmasını önemli hâle getirmiştir. R. Mendel Schneerson'un liderliği öncesi hayatı şu şekilde

* Bu makale, 18 Nisan 2022 tarihinde tamamladığımız “*Habad-Lubaviç Hasidiliğinin Tarihsel Gelişimi ve Misyon Faaliyetlerinin Dini Kökeni*” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

özetlenebilir: Onun çocukluğu hasidik hayat tarzının içerisinde ama nispeten bundan uzak olunan bir ortamda geçmiştir. Gençliğinde tamamen seküler hayatın peşinde koşmuş ve bu uğurda Almanya-Fransa'da eğitim görmüştür. Ancak yine aynı dönem içerisinde kayınpederi ve hareketin altıncı lideri R. Isaac'ın yer yer müdahaleleriyle hasidik hayat tarzının içinde tutulmaya çalışılmıştır. Eğitim hayatında yaşamış olduğu sıkıntı ve R. Isaac'ın yönlendirmeleri R. Mendel Schneerson'da çifte bir hayata kapı aralamıştır. Bu durum da yer yer içerisinden çıkmadığı problemleri ortaya çıkarmıştır. Liderliğine giden süreçte ise R. Mendel Schneerson'ın hareketle ilişkisi daha yakınlık arz etmiştir. Kabul etmesiyle de uzak durmaya çalıştığı hayata tamamen entegre olmuş hatta ilerleyen süreç kendisinin Mesih ile ilişkilendirilmesine bile yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Habad, Lubaviç, Menachem Mendel Schneerson, Rebbe.

TOWARDS A RELIGIOUS LIFE: THE PRE-LEADERSHIP LIFE OF R. MENACHEM MENDEL SCHNEERSON

Abstract

Chabad-Lubavitch originated as a local movement and developed into what it is today through the contributions of each individual leader (rebbe-tsadik). Founding leader R. Shneur Zalman's belief in the need to spread esoteric teaching to the masses paved the way for the movement to emerge as an independent tradition. The leadership of his son, R. Dov Baer, who challenged R. Zalman's disciple R. Aaron on the need to spread the teachings to a wider audience, was the first step in the movement becoming a dynasty. The reign of R. Menachem Mendel reunited the Hasidic community, which had been divided in the struggle for leadership, the idea that many leaders could succeed him at the same time found a place in the movement, and with the leadership of his son R. Samuel Schneersohn, the dynastic principle was fully adopted in the movement. The era of R. Shalom Dov Baer was a time when the movement and world of Jewry faced great threats from within and without. Movements and ideals such as Haskalah and Zionism disturbed the religious sectors and a search for an answer emerged. At this point, R. Shalom Dov Baer saw the present time as part of the Messianic process and restructured Chabad-Lubavitch accordingly. The movement's activities were seen as harbingers of the coming of the Messiah, and this attitude continued unabated under R. Joseph Isaac Schneersohn. The foundations of institutionalization were laid and the movement immigrated to America with its members. By pointing out that the activities to be carried out here and the actions of each Jew were important parameter in the coming of the Messiah, great momentum was achieved and the members of the movement were activated. This attitude, which attributed a spiritual mission to the Hijrah, resulted in a worldwide organization and transformation into an intercontinental organization. Undoubtedly, the greatest factor in this was the last leader, R. Mendel Schneerson. So much so that the movement is almost identified with him. R. Mendel Schneerson left a deep impression on the movement with his charismatic personality, visionary attitude and views. By closely following the agenda and trying to use it for the benefit of the Jewish people, he left his mark on almost the last century of the Jewish world. However, R. Mendel Schneerson's life before his leadership was not as it is often portrayed as a religious figure. Revealing the early life of R. Mendel Schneerson, who did not intend to lead a Hasidic life but was believed to be the Messiah towards the end of his life, is important in this respect and constitutes the main purpose of this study. His lifestyle and background posed a religious problem and created a situation to his detriment. However, in the following process, this background was

an important factor in removing the obstacles in front of him and his election as a leader. His education and experience gave him knowledge and skills about a world unknown to the religious masses, and this knowledge and experience led them to be attracted to him. It is possible to trace the life of R. Mendel Schneerson, who shaped the future of the movement, in many of the decisions he made during his leadership, in his approach to issues, in the way he differed from his predecessors in his actions, in the formation of the current characteristics of the movement and its ability to organize worldwide. Therefore, the idea that this life not only brought about a significant change of vision in the decisions he took in the leadership of the movement but also revealed that he was not the person he was perceived to be, making it important to research this topic. R. Mendel Schneerson's life before his leadership can be summarized as follows: His childhood was spent in a Hasidic lifestyle but in an environment relatively free of it. In his youth he lived a completely secular life, studying in Germany and France. At the same time, however, he was kept in the Hasidic lifestyle by the interventions of his father-in-law and the sixth leader of the movement, R. Isaac. The difficulties in his educational life and the guidance of R. Isaac opened the door to a double life for R. Mendel Schneerson. This created problems that he could not overcome. On his path to leadership, R. Mendel Schneerson's relationship with the movement became even closer. With his conversion, he became fully integrated into the life he had tried to avoid, even to the point of being associated with the Messiah.

Keywords: History of Religions, Chabad, Lubavitch, Menachem Mendel Schneerson, Rebbe.

GİRİŞ

Yaratılıştaki kozmik kaosu kendisine çıkış noktası alan Habad¹-Lubaviç² liderleri kozmik düzeni tekrardan inşa etmeyi temel hedef olarak belirlemiştir. Kaosun düzene dönmesinde en büyük katkı Yahudi bireylerden beklenmiştir. Çünkü Yahudilerin tek bir mitsvayı icra etmesiyle kozmik dengenin değiştirilebileceği vurgulanmıştır. Diğerlerine karşı sorumlu hissettiren bu tavır Habad-Lubaviç'i diğerlerinden farklılaştırmıştır. İlk rebbeden³ son rebbeye kadar bu hakikatin aktarılması öncelikli vazife görülmüş ve her bir rebbe beceri ve yetenekleriyle bu süreçte katkıda bulunmuştur. Son lider R. Mendel Schneerson'ın Habad-Lubaviç'in günümüzdeki hareket kabiliyetine ulaşmasında ve dünya çapında bilinir olmasında en büyük paya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bununla beraber tüm Yahudilerin ayırım gözetilmeksizin faaliyetlerin içine çekilmesinde, hareketin kadınlar ve çocuklar eliyle aktivist bir harekete dönüşmesinde etkisi büyüktür. Ortodoks ve hasidik doktrinlerden vazgeçmeyen ve günün atmosferini yakından takip eden R. Mendel

¹ HaBaD, İbranice "hohma" (hikmet-kavramsal yeti), "bina" (anlayış-anlama yeteneği) ve "daat" (bilgi-yoğunlaşma ve içselleştirme) kelimelerinden oluşan bir kısaltmadır.

² Harekete yaklaşık olarak bir asır merkezlik yapmış olan Beyaz Rusya'daki bir kasabanın adıdır.

³ "Rabbi" kelimesinin Yidişçe ifadesidir ve Hasidik hareketin liderleri için kullanılmaktadır.

Schneerson'ın, onları günün şartlarına ve yöntemlerine uygun hâle getirecek yeni tarzlarda sunması da harekete ivme kazandırmıştır. Hasidik öğretilerin geniş topluluklara ulaştırılması amacıyla daha kapsayıcı bir tavır benimseyen R. Mendel Schneerson liderliğinde Habad-Lubaviç, kurum-sallaşma hamlesine girişmiştir. Gençlere karşı yürütülen asimilasyon faaliyetleriyle mücadele edebilmek için 1950'de *Lubavitch Youth Organization (LYO)*,⁴ toplumsal cinsiyet farkındalığının artış gösterdiği bir çağda ihtiyaçları karşılamak, kadınları eğitmek, bilgilendirmek, Yahudi geleneğine bağlılıklarını artırmak ve hareket için önemli olduklarını ortaya koymak için ise 1955'de *Lubavitch Women's Organization (LWO)* kurulmuştur.⁵ Kurtuluşun gerçekleşmesinde kadınlara verdiği değer yanında çocuklara da benzer bir önem atfeden rebbe bu maksatla 1980'de bir çocuk örgütü olan *Tsivos Hashem*'in (Tanrı'nın Ordusu) kurulması talimatını vermiştir.⁶ R. Mendel Schneerson, eşinin vefatından sonra temel kurumların yeniden inşasıyla da uğraşmıştır. Bu amaçla da hareketin idareci kurumu *Agudas Chasidei Chabad (AGUCH)*, eğitimden sorumlu kolu *Merkos L'Inyonei Chinuch (Merkos=MLC.)* ve sosyal yardım çalışmalarına öncülük eden *Machneh Israel*'in (*MI*) yapısı ile ilgili bir dizi değişikliğe gitmiştir.

Mesihi kurtuluş anlayışını düşüncesinin merkezine yerleştiren R. Mendel Schneerson, kitlelerde manevi uyanış gerçekleştirmek ve kurtuluşu getirmek için birçok faaliyete girişmiştir. 30 Haziran 1958'de *Uforatzo*⁷ (her yere yayılacaksınız) kelimesiyle yeni küresel misyonunun sloganını belirleyen R. Mendel Schneerson, Habad-Lubaviç'in tüm dünyada örgütlü elçiler (*şliha*) hareketi olması için çaba vermiştir. Radyo ve internet gibi teknolojik gelişmeleri yakından takip eden R. Mendel Schneerson, Yahudi bireylere erişim noktasında hiçbir fırsatı kaçırmamış, en ücra köşelerde bile Yahudi ritüellerinin icra edilmesine imkân sağlama gayreti güden "mitsva kampanyası" ile de Yahudi kimliğinin muhafaza edilmesi, sürdürülmesi ve Mesihi çağın gelmesi için faaliyet yürütmüştür.⁸

Eğitimi, hayatı, karizması, aldığı kararları ve uygulamalarıyla R. Mendel Schneerson, sadece hareket için değil yaşadığı dönem itibariyle tüm dünya

⁴ Daphne Lazar, *Chabad Lubavitch: The Centrality of the Rebbe in the Movement During His Lifetime and After His Death*. (Ottawa: National Library of Canada = Bibliotheque nationale du Canada, Yüksek Lisans, 2000), 34

⁵ Eli Rubin, "Lubavitch Women's Organization" Erişim (09 Kasım 2022).

⁶ Eli Rubin, "Birth and Upbringing: Childlike Vision-1902", Erişim (09 Kasım 2022). "Sichos in English", böl. 5-Lag BaOmer, Address to the Parade, 18th Day of Iyar, 5740 (1980). Erişim (09 Kasım 2022).

⁷ "Uforatzo", Erişim (09 Kasım 2022).

⁸ "The Rebbe's 10-Point Mitzvah Campaign for Jewish Awareness and Observance-Impact", Erişim (09 Kasım 2022). Samuel C. Heilman - Menahem Friedman, *The Rebbe: The Life and Afterlife of Menachem Mendel Schneerson* (Princeton-Oxford: Princeton University Press, 2012), 167

Yahudiliğinde de etkin bir figür olmuştur. Faaliyetlerinin, kendisinin Mesih olduğu ile ilgili bir beklentiye kapı aralaması, sonrasında ise vefatıyla hayal kırıklığının ortaya çıkması Ona yönelik ilgi ve alakayı daha da arttırmıştır. Yahudi dünyasının gündeminde olan böyle bir şahsiyetin hayatı doğal olarak önem arz etmektedir. Çalışmamızdaki asıl amacımız, Rebbe olana kadar geçirmiş olduğu hayatın kritik eşiklerini ve diğer rebbelerden farklı bir tarihi seyir izlediğini gün yüzüne çıkartmak, rebbeliğinin hareketle ilişkisi bağlamında önemli bir milat olduğunu ortaya koymak, harekete damga vuran bir şahsiyetin altındaki karizmada ve hareketin dönüşümünde bu farklı birikimin izleri olduğunu göstermektir.

Dini ve sosyal otoriteye sahip olan karizmatik bir kişiliğin etrafında şekillenen hasidik hareketin her bir ekolü ve lideri hem dini hem de sosyolojik açıdan incelenmeyi hak etmektedir. Habad-Lubaviç hareketi ve onun son lideri R. Menachem Mendel Schneerson da araştırılması gereken bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. Hareketle ilgili çalışmalara bakıldığında genel olarak tarih, liderlik, teoloji, Mesihlik ve misyon faaliyetlerine odaklanıldığı görülecektir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise genellikle Habad-Lubaviç, son lider R. Mendel Schneerson ile özdeşleştirilmektedir. Hareketin onunla birlikte dünya çapında faaliyet yürüten uluslararası bir oluşuma dönüşmesinden dolayı bu durum çok normaldir. Bu kabulden dolayı da R. Mendel Schneerson araştırma konusu olarak seçilmiş ve liderliğinden önceki hayatının sonrasında etkili olduğu düşüncesinden hareketle de bu kısma odaklanılmıştır. Habad-Lubaviç ülkemizde son zamanlarda kendinden söz ettiren bir hareket durumundadır. Genellikle “Hasidizm” başlığı altında yapılan çalışmalarda kendisine değinilmiş ve yer yer referanslar verilmiştir. Bu da doğrudan hareketin son liderine odaklanan çalışmanın önemini arttırmaktadır.

R. Mendel Schneerson’un liderliğinden sonraki hayatıyla ilgili gerek şahitler ve video kayıtları gerekse vaazları ve yazılı eserleriyle kendisiyle ilgili geniş bir bilgi birikimi mevcutken aynı şeyi rebbeliği öncesi için söylemek pek mümkün değildir. Habad-Lubaviç’in resmi internet sayfası “*chabad.org*” bile bu noktada çok sınırlı bilgiler sunmaktadır. Sınırlı olan bu bilgilerin bile sansüre uğradığı söylenilebilir. Samuel Heilman gibi önde gelen ortodokslik araştırmacılarının ve hareketin içinden olduğu ifade edilen ancak son rebbe seçiminde diğer damadı destekleyen Shaul Shimon Deutsch gibi kişilerin çalışmaları ise bu boşluğu dolduran nadir eserlerdir. Her ne kadar onların kaleme aldıkları ifadeler harekete mensup bireyler açısından ciddi eleştirilere maruz kalsa da bu çalışmalar, R. Mendel Schneerson’un hayatının eksik parçalarını gün yüzüne çıkartmakta, hasidik liderin farklı bir

hayat portresini çizmekte ve liderlik sürecine kadar olan hayatının hasidik Yahudi geleneğinden ziyade modern bir tarzı merkeze alarak seyrettiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan alana dair önemli bilgi kaynakları olarak zikretmek mümkündür.

R. Mendel Schneerson'ın rebbeliği öncesi yaşadıkları ve hareketin dönüşümünde etkili olduğunu düşündüğümüz bu kritik eşikler 4 başlık altında incelenecektir. İçine doğulan coğrafya ve şartlar kişilik gelişimindeki en önemli zaman dilimidir. Onun hangi şartlar altında nasıl bir çocukluk geçirdiği sorusuna odaklanan “çocukluk yılları” başlıkların ilkidir. Evliliğinin onun liderliğine giden yolun bir anahtarı olup olmadığı ve seküler eğitim alma hayalinin peşinde yaşadıkları, çalışmanın ikinci ve üçüncü başlığını oluşturmaktadır. R. Isaac'ın ölümü sonrası ortaya çıkan durum, R. Mendel Schneerson'ın bu noktadaki tavrı ve hareketin liderliğine giden süreç ise başlıkların sonuncusunu içermektedir.

1. ÇOCUKLUK YILLARI

Habad hareketinin üçüncü rebbesi Menahem Mendel'in (1789-1866) oğlu Baruch Shalom'un (1804-1869) soyundan gelen ünlü Kabalist, Talmud uzmanı R. Levi Isaac (1878-1944) tabi olduğu beşinci rebbenin tavsiyesiyle Ukrayna'nın Nikolayev kasabasının baş hahamı olan R. Meir Shlomo Yanovsky'nin kızı Hannah (1879-1965) ile 1990 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten 18 Nisan 1902 tarihinde hareketin yedinci rebbesi olacak Menachem Mendel Schneerson⁹ (1902-1994) dünyaya gelmiştir. R. Levi Isaac'ın, eşinin yanında kayınpederinin desteğiyle sürdürdüğü Talmud-Tora çalışmaları 1908 yılında Yekatrinoslav kasabasına haham olarak atanana kadar devam edegelmiştir. Hasid kimliğiyle iş bulmakta zorlanan R. Levi Isaac'ın işsiz geçen her günü üzerindeki baskıyı arttırmıştır. İstemeyerek de olsa seküler eğitim diploması gerektiren bir iş sahibi olmak için bazı faaliyetlere girişmiştir. Beşinci rebbenin çeşitli girişimlerine rağmen kozmopolit bir ortam olan Yekatrinoslav kasabasındaki hahamlık başvurusu şiddetli tepkiyle karşılaşmıştır. Maskilim'den (Yahudi aydınlanmacılar) Mitnagdim'e (anti-hasidik hareket) ve siyonistlere kadar yoğun bir grup onun yaşının küçüklüğünü ileri sürmüş ve geleneğin takipçisi olduğu iddiasıyla başvurusuna karşı çıkmıştır. Tüm eleştiri ve itirazlara rağmen başvuru kabul edilmiş ve 1909 yılında R. Levi Isaac, eşi ve çocuklarıyla Yekatrinoslav kasabasına

⁹ R. Zalman'ın ilk ismine atıfla onun oğulları manasında Schneersohn soyadı ilk kez 3. Rebbe Menachem Mendel tarafından kullanılacak ve ondan sonra hanedan bu isimle anılmaya başlayacaktır. 7. Rebbe Menachem Mendel soyadında basit bir değişikliğe giderek Schneerson yazımını kullanmıştır. David Biale vd., “In The Empire of The Tsars: Russia”, *Hasidism: A New History* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2017), 298.

yerleşmiştir.¹⁰ R. Levi Isaac, eşi ve çocuklarının maişetini karşılayacağı bir iş bulmuştur; ancak gettoların yıkıldığı, geleneksel Yahudiliğin ciddi yaralar aldığı, toplumsal entegrasyonun arttığı, dini cemaat bilincinin giderek azaldığı ve farklı Yahudi kimliklerinin ortaya çıktığı zaman diliminde geldiği bu yer kozmopolit bir Yahudi merkezi olmuştur.¹¹

Rebbenin çocukluğu böyle bir ortamda şekillenmiştir. Çevresindeki kimselerde de dönemin hâkim paradigmalarının etkisini görmek mümkündür. Ortaya çıkan görüntü Tora'ya sadakat gösteren ama aynı zamanda dünyevi modern ideolojilerden de geri kalamayan bir duruma işaret etmektedir. R. Mendel Schneerson'un annesinin kuzeniyle yakın olduğu ve evin duvarında bir tarafta Maimonides'in, diğer tarafta da Rus devrimci Michael Bakunin'in resminin aslı olduğu belirtilmiştir.¹² Siyonist düşüncenin merkeze aldığı modern İbranice, dilbilgisi ve edebiyat eğitiminin yanında dini Siyonizm taraftarı Mizrahi partisinin üyesi olan hahamıyla yerel yeşivada da (din eğitimi kurumu) dönemin izlerine rastlanmıştır.¹³

R. Levi Isaac çocuğunun eğitimiyle ilgili farklı bir karar almıştır. Yeşivadaki ortamdan dolayı oğlunu hedere (erken dönem din eğitimi kurumu) vermeyen R. Levi Isaac yakın bir arkadaşından ricacı olmuştur. R. Mendel Schneerson ilk eğitimini R. Zalman Wilenkin isimli Lubaviçli bir hasidden, sonraki eğitimini ise Israel Eidelsohn, Hayim Nahman Bialik gibi sosyalist ve siyonist kimlikleriyle bilinen kimselerden almıştır. Ortam etkilenmeye çok müsaittir. Nitekim rebbenin kardeşi Israel Aryeh Leib (1906-1952) bundan kaçamamış ve başını hocaları Eidelsohn'un çektiği siyonist gençlik örgütüne katılmıştır.¹⁴ Aynı kişilerden ders alan R. Isaac Goldshmidt'in oğlu Nachum (1905-1976) R. Levi Isaac'ın, oğullarının eğitimine dikkat eden bir kişi olduğunu belirtmiştir.¹⁵ Nitekim R. Levi Isaac, beşinci rebbe tarafından dini ve dünyevi meselelere vâkıf bir kişi olarak betimlenmiştir. Bundan dolayı da R. Levi Isaac'ın, oğlu R. Mendel Schneerson'ı bilerek yeşivaya göndermediği ve kendi gözetiminde tuttuğu kabul edilmiştir.¹⁶

R. Mendel Schneerson'un sadece hasidik gelenek mensuplarından değil modern düşünce yapısına sahip kimselerden de ders alması hatta kardeşinin siyonist öğretiyeye katılması yukarıdaki şahitlik açısından dikkat çekicidir. R. Levi Isaac'ın hasid kimliğiyle iş hususunda yaşamış olduğu sıkıntı bu

¹⁰ Chaim Miller, *Turning Judaism Outwards: A Biography of the Rebbe, Menachem Mendel Schneerson* (Kol Menachem, 2014), 6-9.

¹¹ Heilman-Friedman, *The Rebbe*, 68; "1902: The Rebbe's Childhood" (Erişim 04 Eylül 2022).

¹² Miller, *Turning Judaism Outwards*, 10-11.

¹³ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 70.

¹⁴ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 71-72.

¹⁵ Miller, *Turning Judaism Outwards*, 13.

¹⁶ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 72.

erken dönemde çocuklarıyla istediği kadar ilgilenememesine sebep olmuş olabilir. Kimliğine sadık kalmakla beraber farklı eğitim ve hayat tarzının gerekliliğine yönelik kanaate sahip olma ihtimali de, seküler eğitime ve hayata kapı araladığı şeklinde düşünülebilir. Ya da tam tersine durumun bilincinde olarak çocuklarının farklı eğitim almasını istemiş de olabilir. Bu düşüncelerin hepsi ihtimal dâhilinde olmakla beraber ortada olan bir gerçek vardır ki R. Mendel Schneerson'ın karakterinin şekillendiği bu çocukluk yılları, dindar bir hareketin bilinmeyen bir dünyanın içerisinde yetişen bir kişinin eliyle dönüşümüne vesile olmuştur. Yahudiler arasında ayırım yapılmaması, kadın ve çocukların faaliyetlere aktif şekilde dâhil edilmesi, dünyanın çeşitli bölgelerine Yahudi bireylerin gönderilmesi, Yahudi kimliğinin kamusal alanda daha görünür kılınması vb. giriştiği faaliyetler bu dönüşümdeki en somut örneklerdir.

R. Mendel Schneerson, resmi heder eğitimi almadığı için çocukluk yıllarına ait söylenenler sınırlıdır. Astronomi, fizik ve matematik gibi ilim dallarına merakı, Rusça, İtalyanca ve İngilizce gibi dillerle de meşguliyeti olduğu rivayet edilmektedir.¹⁷ Habad-Lubaviç'in resmi internet sitesi "*chabad.org*" bile onun çok zeki ve döneminin hocalarıyla yarışacak bilgi seviyesine sahip olmasından fazlasını söylememekte,¹⁸ kitlelerde şaşkınlık bırakan bilgisini ise kendi başına edindiği anlatılmaktadır.¹⁹ Aslında R. Mendel Schneerson'ın hayatına bakıldığında çalışma ortamının içerisinde kendi başına köşesine çekilen ve sürekli olarak yeni şeyler öğrenmenin peşinde olan bir portre çıkmaktadır. Liderliği sürecinde kitlelerde cazibe oluşturmalarının altında yatan etmenin de çocukluğundan beri kaynaklara olan ilgisi olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim gerek Avrupa gerekse Amerikada sürekli olarak kütüphanelerde Yahudi kaynaklarıyla ilgilendiği görülecektir.

2. EVLİLİĞİ VE LİDERLİK İÇİN MÜSTAKBEL BİR ADAY OLDUĞU DÜŞÜNCESİ

R. Mendel Schneerson, kendi beyanına göre 13 Kasım, düğünle ilgili haber yapan gazetelerin tarihlerine göre 27 Kasım 1928 tarihinde hareketin altıncı lideri R. Joseph Isaac'ın (1880-1950) ikinci kızı Hayyah Mushka (1901-1988) ile Varşova'da evlenmiştir.²⁰ Beşinci rebbenin R. Mendel

¹⁷ Miller, *Turning Judaism Outwards*, 12-15.

¹⁸ "1915: Learning - A Timeline Biography of the Rebbe" (Erişim 30 Ağustos 2022).

¹⁹ Yosef Yitshak Kaminetski, *Days in Chabad: Historic Events in the Dynasty of Chabad-Lubavitch*, çev. Yosef Cohen (Brooklyn, N.Y.: Kehot Publication Society, 2002), 154.

²⁰ Shaul Shimon Deutsch, *Larger Than Life: The Life and Times of the Lubavitcher Rebbe Rabbi Menachem Mendel Schneerson*. (New York: Chasidic Historical Productions, 1997), 2:216.

Schneerson'un doğumu üzerine babası R. Levi Isaac'i ziyaret ettiğinden ve -R. Mendel Schneerson şartı olmaksızın- çocuklarından biriyle olası bir nişanlanmadan bahsedilmektedir.²¹ Çok net olmasa da çiftin tanışarak veya görüşerek değil büyüklerin tavsiyeleriyle bir araya geldiği izlenimi verilmektedir. Onlar hakkında böyle bir düşüncenin olup olmadığı veya çiftin evlilik kararını ne zaman aldığı sorusuna verilecek cevap da net değildir.

Bu evliliğin beşinci rebbenin kendisinden sonra oğlunun liderliği için destek talebi olarak görüldüğü veya hanedanın ondan sonraki liderliğinin belirlenmesi için atılmış stratejik bir adım olduğu iddia edilmektedir. Altıncı rebbe Isaac'in erkek çocuğunun olmaması damatları liderlik için seçilen müstakbel adaylar olarak da düşündürmektedir.²² R. Mendel Schneerson'un 20'li yaşlardayken ilk defa hareketin rebbesiyle karşılaşması ve onun da R. Shalom (1860-1920) değil R. Isaac olması dikkat çekicidir. R. Mendel Schneerson'un, R. Shalom ile görüşmek istemesine rağmen babasının, sadece R. Isaac'e kendini adayabilmesi için bu görüşmeye razı olmadığı anlatılmaktadır.²³ R. Isaac'in, damadı R. Mendel Schneerson'a karşı bu tarz bir beklenti ve liderlik ümidi içerisinde olup olmadığına dair net şeyler söylemek mümkün değildir. Ayrıca R. Mendel Schneerson'un nispeten dindar hayatı olmakla beraber hasidik hayat tarzını benimsemeyi düşünmediği ve R. Isaac'in de onu veliaht prens gibi görmediği birazdan ifade edilecek olan Almanya ve Fransa'daki yaşamından anlaşılmaktadır. R. Mendel Schneerson'un Habad-Lubaviç gibi bir hareketin başına geçmeyi düşünmesinin aklının ucundan bile geçmesi de mümkün gözükmemektedir.

İlerleyen süreçte R. Mendel Schneerson'a gençlerle ilgili vazifeler verilmiştir. Bunun yanında vaktinin çoğunu kütüphanede geçirmiş ve genellikle yalnız kalmayı tercih etmiştir. Kayınpederi vefat ettiğinde R. Mendel Schneerson liderlikle ilgili duruma sıcak bakmamış ve gelişmeleri uzaktan takip etmiştir. Hatta eşi, babasının vefatı sonrası ondan liderliği almasını talep etmek zorunda bile kalmıştır. Ayrıca yedinci rebbenin liderliğinin lütf ve nimet olarak kabul edildiği ve onun liderliğinin meşruiyet zemininde başlangıçtan itibaren gerçekleşen bir olay olduğu da kabul edilmiştir.²⁴ Ancak elimizde bu kabulü doğrulayacak veri bulunmamaktadır. Lider olduktan sonra buna yönelik bazı rivayetler ortaya atılmışsa da R. Mendel Schneerson'un seçiminde bunların herhangi bir etkisi söz konusu olmamıştır. Eğer R. Mendel Schneerson'un kaderinin rebbe olarak doğmak olduğu

²¹ Avrum Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement: A Critical Evaluation of HaBaD Leadership, History and Succession* (New Jersey: Jason Aronson Publishers, 2000), 296.

²² Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 297; 307-309; 313.

²³ Miller, *Turning Judaism Outwards*, 5; 412.

²⁴ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 214.

inancı baştan beri biliniyor olsaydı muhtemelen liderlikle ilgili belirsizlikten söz etmeyecektik. Bu inanış sonradan kurgulanan ve geriye dönük işletilen meşruiyet çabasından başka bir şey değildir.²⁵ Bu anlatının yanında eşinin, hasidlerin, özellikle de gençlerin destek ve teşvikleriyle liderliğe ikna edilmesi dikkate alındığında evliliğine müstakbel aday gözüyle bu kadar anlam yüklememek gerekmektedir. Ayrıca R. Isaac'ın ondan hariç iki kızı, dolayısıyla da iki damadı daha vardır. Hatta onlardan biri hareketin içinde doğrudan icracı görevler almakta ve kendisinden sonra işleri yürütebilecek bir evlada sahip bulunmaktadır. Bu nedenle Habad-Lubaviç'in liderliğini tamamen farklı bir hayatın peşinden gitmiş olan R. Mendel Schneerson'un evliliğine indirgemek makul değildir.

3. ALMANYA-FRANSA GÜNLERİ VE EĞİTİM HAYATI

R. Mendel Schneerson ve eşi 1928 yılında düğün sonrası eğitim almak amacıyla Berlin'e gitmişlerdir. 1928-32 yılları arasında Berlin'de çalışmalar yürüten R. Mendel Schneerson'un, eğitim kurumundan mezun olduğunu ispatlayacak resmi belgesi olmadığı için üniversiteden kabul alması pek mümkün olmamıştır. Ortodoks rabbi yetiştirmek amacıyla 1873 yılında kurulan Hildesheimer Rabbinical Seminary'deki derslere katılmaya çalışmış, mezuniyet diploması olmadığı için dinleyici olarak derslere girmesine izin verilmiştir. Hildesheimer'in başkanı Dr. Yechiel Yaakov Weinberg'le yaptığı ilmi münakaşayla haham belgesini almaya hak kazandığı rivayet edilmiştir. İspatlayacak resmi atama belgesinin bulunamaması ise bu anlatıyı sorgulanır hâle getirmiştir.²⁶ Ayrıca resmi öğrenci listelerinde isminin geçmediğini ifade eden ve onu görmediğini söyleyen kimselerin şahitlikleri de söz konusu olmuştur. R. Mendel Schneerson resmi kabul alamamış ve burayı sonraki süreç için basamak olarak kullanmıştır.²⁷ Bu durum R. Mendel Schneerson'un dini eğitimiyle seküler eğitiminin iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Resmi din eğitimi almaması seküler eğitim arzusunun ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmasına ve arzusunu gerçekleştirmek için din eğitimi veren okullara gitmesine yol açmıştır. Ancak her halükarda mesele temel eğitim aldığını ispatlayacak mezuniyet belgesinin varlığına geldiği için kayıtlı öğrenci değil dinleyici gibi dışarıdan katılımcı olarak görünmek durumunda kalmıştır. Bu da R. Mendel Schneerson için seküler eğitimin yolunun bile resmi din eğitiminden geçtiğini göstermektedir.

Kayıtlar 1928-30 yıllarında Berlin Üniversitesi'nde çalışmalar yaptığı-

²⁵ Bkz: Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 300; 311.

²⁶ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 85; 87; Dovid Zaklikowski, "Details of the Rebbe's Rabbinical Ordination Authenticated" (Erişim 04 Eylül 2022).

²⁷ Deutsch, *Larger Than Life*, 2:77.

nı, 1931-32 yıllarında ne yaptığını dair bilginin bulunmadığını, bu süre içerisinde ise üniversitenin herhangi bir bölümünden mezun olmadığını belirtmektedir.²⁸ R. Mendel Schneerson ve eşi Almanya'da Nazilerin yükselişi ve şartların gittikçe zorlaşması neticesinde 1933 yılında Paris'e geçmiş ve 1938 yılına kadar burada çalışmalar yürütmüştür. Almanya'dan sonra Fransa'da da eğitimine devam etmek isteyen R. Mendel Schneerson'un diploması olmadığı için yaşadığı problem burada da karşısına çıkmıştır. Eğitim kurumlarında bulunduğu ve ders aldığına dair kayıtları sunmak suretiyle 1933 yılında *Ecole Speciale des Travaux Publics*'te (ESTP) Makine ve Elektrik Mühendisliği'ne kayıt yaptırmıştır.²⁹

R. Mendel Schneerson'un niyeti seküler eğitim almak olmakla beraber kayınpederinin ilerleyen satırlarda ifade edilen yönlendirmeleri onu yer yer çıkmaza sokmuş ve çifte hayat yaşamak zorunda kalmıştır. Resmi diplomasının olmamasının getirmiş olduğu sıkıntıların yanında bir de yaşadığı bu çifte hayat derslere devam noktasında problem oluşturmuştur. Notlarının düzelmesi ve diploma sahibi olabilmesi için yaptığı devamsızlıklara çözüm bulması gerekmiştir. Durumunu dilekçeyle belirten R. Mendel Schneerson'un nispeten hoş görülmesi ve kendisine yönelik alternatif bir uygulamanın sağlanması onun mezun olmasına ve mühendis diplomasını almasına imkân tanımıştır. 25 Mart 1938'de mezun olmaya hak kazanan R. Mendel Schneerson kayıtlara (Schneerson (M) (Elektr. Mekan.) mühendis olarak geçmiştir. Mühendis olarak çalışmak istemekle beraber bu niyetin gerçekleşmemesi, kalıcı ikametgâh ve vatandaşlık almasında zorluk yaşaması Kasım 1938'de Paris'in Sorbonne Üniversitesi'ne kayıt yaptırmasını zorunlu kılmış olabilir.³⁰ ESTP'de bulunduğu dair yazışma, belge ve şahitlikler olmakla beraber Sorbonne'da okuduğuna ve mezun olduğuna dair herhangi bir bilgi ve belge bulunmadığı ifade edilmiştir.³¹ Hareket kaynakları ise Sorbonne'daki öğrenci işleri dosyalarını dayanak göstererek onun matematik bölümünde analiz sahasında çalışmayı tercih ettiğini ve 1938 yılında çıkan öğrenci ayaklanması dolayısıyla öğrenci evraklarının çoğunun yok olduğunu ileri sürmüştür.³²

Hareket mensupları onun geleneğe sadık kaldığını ve hareketin temsilcisi olarak buralarda bulunduğunu belirtmektedir. R. Mendel Schneerson, Kabala, Tora, Talmud ve hasidik metinleri incelemiş, oruç tutmuş, *talit* (ibadet şalı) ve *tefilin* (Toradan pasajlar barındıran kutucuklar) giy-

²⁸ Deutsch, *Larger Than Life*, 2:91.

²⁹ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 113; 116.

³⁰ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 117-121; 125.

³¹ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 301.

³² "In the Halls of the Sorbonne - Paris, 1938", *Chabad.Org* (Erişim 04 Eylül 2022).

miş, hasidik inanca sadık kalarak geleneğe uygun bir hayat sürdürmüştür.³³ Dışarıdan kaynaklar bile tefilin uygulamasına dikkat çekmiş ve onun dindar bir sima olarak algılanmasında ve geleneğe bağlılığının işareti olarak yorumlanmasında tefilin etkili olduğunu ifade etmişlerdir.³⁴ R. Isaac, ondan Berlindeki kütüphaneyi kontrol etmesini, nadir el yazması kitap ve koleksiyonlara ulaşmasını ve onları kataloglamasını istemiştir. Hasidik öğretinin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve hasidik geleneğe adanmış bir derginin R. Mendel Schneerson tarafından çıkarılması için bazı teşviklerde de bulunulmuştur.³⁵ Her ne kadar üç kişilik editoryal ekipte ismi geçmese de *ha-Tamim* adlı gazete için verdiği emek ve faaliyetler bu görevin parçası olarak değerlendirilmiştir.³⁶

Bazı zamanlar kayınpederinin yanında olduğu bilinmekle beraber Yahudi geleneğindeki önemli zaman dilimlerinde sinagoglarda bulunduğu na dair kanıt bulunamadığı da ileri sürülmüştür. *Kipa* (başı örten başlık) yerine şapka takmış, düğününde bile modern kıyafetler giymiş ve sakalını kesmiştir. Ancak hareketin önde gelen kişileri dâhil birçok hasidik öğrencinin Avrupâda yaşanmasından kaynaklı buna uymadığı, bu durumun hoşgörüyü karşılanması veya göz ardı edilmesi gerektiği kabul edilmiş ve böyle yapmakla aslında manevi derecesini gizleyen saygın bir şahsiyet olduğu da öne sürülmüştür. Ayrıca diğer rebbelerin birçok eyleminde olduğu gibi kutsal kıvılcımların toplanmasına yardımcı olması için Batı'nın kültürel derinliklerine inmesi gerektiği düşüncesi de onun görevinin parçası olarak yorumlanmıştır.³⁷

R. Mendel Schneerson ve eşi Berlinde hasid olmayan bir çevrede yaşamışlardır.³⁸ Paris'te de benzer kozmopolit bir çevreyi tercih etmişlerdir. Ev ve zaman seçimleri doğrudan kendi inisiyatifinde olan eylemler olduğu için hasidik hayat tarzı içerisinde bulunma niyeti göstermediklerini düşünebiliriz. Eğer farklı düşünce içerisinde olmuş olsaydı Almanya veya Fransa'ya değil hareketin güçlü veya Ortodoksluğun hâkim olduğu bir yere gitmesi gerekirdi. Almanya veya Fransa özelinde düşünüldüğünde de daha mutaassıp yerler söz konusu olabilecekken kozmopolit yerlerde ikamet etmesi bilinçli bir tercih olsa gerektir. Bundan dolayı da onun eğitiminin ve evlilikten sonraki hayatının Amerika'ya gidene kadar hasidik gelenekten

³³ Eli Rubin, "High Holidays in Riga: Self and Community - 1929" (Erişim 30 Ağustos 2022).

³⁴ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 316; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 129.

³⁵ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 105; Eli Rubin, "Literary Spirit: The Significance of Chassidic Lore - 1933-1935" (Erişim 30 Ağustos 2022).

³⁶ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 298; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 119.

³⁷ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 298; 302; 316; M. Avrum Ehrlich, *The Messiah of Brooklyn: Understanding Lubavitch Hasidism Past And Present* (New Jersey: Ktav Publishing House, 2004), 37; 41; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 88; 114.

³⁸ Deutsch, *Larger Than Life*, 2:94.

uzak ve tamamen farklı perspektifte seyrettiğini söylemek mümkündür.

R. Isaac'ın aydınlanma ve sekülerleşmeye karşı verdiği mücadele düşünlüğünde ve damadının eğitim masrafları için maddi destekte bulunduğu göz önüne alındığında alışılmadık bir durum söz konusudur. Genel kabul damadının onun arzu ve isteği dışında irade sergilemediğidir. Ancak Shaul Shimon Deutsch, damadın seküler eğitim almak için kayınpederinin iradesine karşı geldiğini iddia etmiştir.³⁹ Bu iddianın doğruluğunu veya yanlışlığını ortaya koyabilmek zor olsa da ortada belirgin bir durum vardır. Onun Avrupadaki hayatı her ne kadar hareketin kaynakları tarafından temsilci olarak gösterilmeye çalışılsa da R. Mendel Schneerson'ın seküler çalışmalar yapmak amacıyla Avrupa'ya gittiği görülmektedir.

R. Isaac'ın mevcut duruma karşı ciddi şekilde memnuniyetsizliği ifade edilmiştir. Bundan dolayı olsa gerek damadını gözetim altında tutarak manen desteklemiştir. Değişen şartlara uygun lider profili ortaya koymasında da ona yardımcı olduğu şeklinde çıkarımda bulunulmuştur.⁴⁰ R. Mendel Schneerson'ın bu çifte hayatı, ailesini memnun etme çabasının yansıması veya onun bir taraftan hasidik mahfile girmeye istekli olması diğer taraftan da yaşadığı hayattan vazgeçmeye henüz hazır olmaması şeklinde düşünülebilir. Onun üniversite öğrencisi olması eşi Mushka tarafından etkileyici bir durum olarak algılanmış da olabilir. R. Mendel Schneerson açısından ise ilk başlarda hareketten uzak kalma ama sonraları babasına ve kayınpederine çeşitli sorular yönelterek hasidik geleneği tanıma, anlama ve yorumlama süreci olarak görülebilir.⁴¹

1937-38 yılları bu noktada önemli bir tarih aralığıdır. Bu yıllarda hareket için daha aktif çalıştığı kabul edilmiştir. Muhtemelen kayınpederinin rahatsızlığı ve bazı işlerde ona vekâlet etmek zorunda kalmasının yanında Avrupadaki hayatında çeşitli sıkıntılar yaşaması ümidinin azalmasında etken olabilir. Samuel Heilman ve Menahem Friedman, R. Mendel Schneerson ve eşinin çocuksuz olmalarını etken olan başka bir faktör olarak görmüştür. Rebbeye olan yakınlık, ilahi müdahaleyi etkileme yolu kabul edilmiş, çocukla müjdelenebileceği kanaati kayınpederine daha da fazla yakınlaşmasına sebep olmuştur. Bu ve bunun gibi sebeplerden dolayı R. Mendel Schneerson'ın, ilk dönemlerin aksine daha da fazla dindarlaşımaya, hareketi tanımayaya ve anlamaya başladığı söylenilebilir.⁴²

R. Mendel Schneerson'ın Avrupa macerası Nazi Almanyası'nın 1940 yılındaki ilerleyişi ve Paris'in işgaliyle sona ermiştir. Fransadan Portekiz'e

³⁹ Deutsch, *Larger Than Life*, 2:74-81.

⁴⁰ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 356.

⁴¹ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 75; 104.

⁴² Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 127-129.

sonrasında da 23 Haziran 1941 yılında New York şehrinde nihayete eren bu yolculuk onun için bambaşka bir hayatın kapısını açmıştır.⁴³ R. Mendel Schneerson'ın, lider olana kadar Amerika'daki hayatı Avrupa'daki kadar olmasa da yine harekete mesafeli olmuştur. Bu süreçte genelde yenice kurulmuş ve icra kurul başkanlığı kendisine tevdi edilmiş örgüt ve teşkilatlarla ilgilenmiştir. Ayrıca kendi köşesine çekilmek suretiyle kütüphanelerde Yahudi eserleriyle hemhal olmuş ve bu müktesebat Hayom Yom gibi bazı hasidik metinlerin ortaya çıkmasına imkân vermiştir.⁴⁴ Mühendis diplomasına sahip olmasına rağmen yabancı ülkede göçmen statüsünde bulunması istediklerini yapmasına engel olmuş olabilir. Orduda görev aldığı ifade edilmekle beraber kendisine verilen vazifenin iddia edildiği kadar mühim olmadığı da belirtilmiştir.⁴⁵

Seküler eğitim alma çabasında verdiği bu mücadele ve eğitim süreci ilerleyen yıllarda bazı soru işaretlerini gündeme getirmiştir. Ancak hasidik gelenek içinde olumsuz olarak ifade edilen bu mesele aşağıda görüleceği üzere kendisine yönelik ilgi ve alakanın oluşmasına, kayınpederinin vefatı sonrası liderlikte ibrenin kendisine dönmesine neden olmuştur.

4. R. ISAAC'İN ÖLÜMÜ SONRASI LİDERLİK TARTIŞMALARI

R. Isaac'ın ölümü sonrası haleflüğün ilk başlarda sağ kol olarak görev yapan R. Gourary'den (1897-1989) yana olduğu kabul edilmiştir. *Tomchei Temimim* adlı yeşivadan yetişen R. Gourary 1921 yılında rebbenin kızıyla evlenmiş ve o günden beri birçok görevde bulunmuştur.⁴⁶ Kayınpederinin hastalığında toplantılara başkanlık etmiş ve hareketin yönetici kurumlarında icracı kararlar almıştır. Bir bakıma R. Isaac daha hayattayken o zaten gölge başkandır. Ondan dolayı da ölüm hadisesi gerçekleştiğinde gözler ilk başta ona çevrilmiştir. Yöneticilik vasfının getirdiği hususlardan biri de Şabat ibadetinde Tora okuma sorumluluğudur. Bunun için yedi kişi çağrılır ve bu düzen o kişilere verilen saygıyla paraleldir. Sıralama R. Gourary, R. Mendel Schneerson ve en sonda R. Gourary'nin oğlu Barry lakaplı Shalom Dov Baer (1923-2005) şeklindedir. Ayrıca ACHACH'ın (*Agudat Hasidim Anshei Habad*) Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği yönetim listesinde R. Gourary 1. Başkan Yardımcısı, R. Mendel ise Hayyim Zalman Kramer'le birlikte 2. Başkan Yardımcısı olarak zikredilmiştir. Bu sıralamalar da R.

⁴³ Dovber Levine Shalom, *Treasures from the Chabad Library: Rare Volumes, Manuscripts, Letters, Documents, Sacred Objects, Marriage Contracts, Portraits & Photographs* (Library of Agudas Chasidei Chabad—Ohel Yosef Yitzchok—Lubavitch 770 Eastern Parkway, Brooklyn, New York: Kehot Publication Society, 2009), 21.

⁴⁴ Avraham Rosen, "Today Is the Day" (Erişim 04 Eylül 2022).

⁴⁵ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 137.

⁴⁶ Kaminetski, *Days in Chabad*, 49-50.

Gourary'nin diğerlerine göre daha saygın bir kişilik olarak kabul edildiğine işaret etmektedir.⁴⁷

ACHACH ve AGUCH gibi hareketin iki önemli idari kurumunun R. Gourary'nin yönetimini altında olmasına karşın Merkos, Kehot Yayınevi ve Machneh Israel gibi eğitim-öğretime ve hareketin sosyal faaliyetlerine yönelik yenice kurumları R. Mendel Schneerson'un yönetimindeydi ve diğerlerine göre yetkinliği çok sınırlıydı. Bunun yanında R. Gourary'nin, R. Isaac'ın yakınları ve hareket içindeki tecrübesinin yanında R. Isaac'ın eşinin de kendisinden yana tavır alması liderlikteki önceliğini ortaya koymaktadır.⁴⁸

R. Mendel Schneerson'un seküler eğitim alması ve modern görünümü, hasidik geleneğe sadakat gösteren kimselerce eleştiri konusu yapılmıştır. Ancak modern görünümü ve hareketten uzak durması kendisi için faydalı bir durumu da ortaya çıkartmıştır. Bu tarihsel seyrin farklılığı, standartların dışında olmasının yanında bilinemezlik sanki liderliğin onun kaderinde olan bir hususmuş gibi algılanmasına ve kitlelerde ilgi, alaka ve cazibenin oluşmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde R. Gourary için faydalı gibi gözüken hususların tam tersine döndüğü de görülmektedir. Onun sürekli olarak kayınpederinin yanında olması, göz önünde bulunması, idari mekanizmalarda görev alması, R. Isaac'ın sekreteri Feigin'in tavsiyelerini dinlememesi ve devamında şikâyetlere konu olmasının yanında aldığı kararlarla da karşıt bir kitlenin oluşması eleştirilerin odağı hâline gelmesine ve bu süreçte yıpranmasına sebep olmuştur. Onu sevmeyen ve ona düşman olanlar potansiyel olarak R. Mendel Schneerson'dan yana tavır almışlardır.⁴⁹

R. Mendel Schneerson'un hasidik mahfilden uzak kalması ve kısmi oranda da olsa R. Isaac'ın verdiği eğitim faaliyetleri gibi vazifelerle ilgilenip gençlerle sıkı ilişkiler kurup onların ilgisini çekmesi bu süreci rahat geçirmesine ve liderliğinde önemli etken olan yeşivadaki gençlerin desteğini almasına yardımcı olmuştur. Hareketin ortaya çıktığı andan itibaren gençlerin etken faktör olduğu hasidilikte bu dönemin genç aktivistleri de mektup, ses kayıtları vb. iletişim araçlarını kullanarak yaptıkları propaganda ve lobi faaliyetleriyle onun liderliğine destek olmuşlardır. Onlar R. Mendel Schneerson'un ikna edilmesinde ve hasidler tarafından kabul görmesinde ciddi katkılar sunmuştur. R. Gourary'nin geçmişin temsilcisi olarak düşünülmesi R. Mendel Schneerson'a yönelik desteğin diğer bir sebebi olabilir. Çünkü savaş sonrası, dünyanın şartları değişmiş ve yeni dünyaya belli sınırlar çerçevesinde de olsa adaptasyon zorunluluğu gerekmiştir. R. Mendel

⁴⁷ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 340; 344-346; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 142.

⁴⁸ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 398.

⁴⁹ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 344-346; 400.

Schneerson'ın aldığı eğitim, yaşadığı tecrübe ve bulunduğu pozisyonlar, onun yeni dünyayı bilmesine, ona daha aşına olmasına, meydan okuyabilecek kültürel birikime sahip bir kişi olarak geleceğin temsilcisi olabilmesine imkân sağlamıştır. Tüm bunlar geçirilen bu süreçte onun işini kolaylaştıracak faktörler olarak görülmüştür.⁵⁰

R. Mendel Schneerson'ın çocuğunun olmaması bu süreçte onun en büyük eksikliğidir. R. Gourary'nin oğlunun olması ise olası bir seçimde doğrudan sonraki kişinin de belirlendiği anlamına gelecektir ki bu durumun ona büyük fayda sağlayacağı aşikardır. R. Mendel Schneerson'ın olası bir kız çocuğu sahibi olması damadı vasıtasıyla liderliğin sürdürülmesine imkân verebilirdi. Onun çocuksuz olması ise bu imkânı da ortadan kaldırmıştır. Ancak R. Gourary'nin oğlunun buna layık olmadığı düşünüldüğünde durum onun aleyhine dönüşebilir ve kendisinin de liderliğini sıkıntıya sokabilirdi. Nitekim ilerleyen süreçte hareket içerisinde yaşanan ve davaya sebebiyet veren bir olayda R. Shalom Dov Baer, rebbelerin kütüphanesindeki kitapların bazılarını satmakla suçlanmış ve bu durum onun layık bir kişi olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.⁵¹

R. Isaac'in ölümünü takip eden süreçte ona ait olduğu iddia edilen bazı günlükler ortaya çıkmıştır. R. Mendel Schneerson taraftarlarının ona yönelik propagandasının parçası olma ihtimali de olan bu günlükler Habad-Lubaviç tarihinde tabu olarak kabul edilmiş ve içeriğine dair pek fazla bilgi verilmemiştir. Günlüklerde R. Gourary'nin görgü ve nezaketten uzak kaba saba bir adam olduğuna dair bazı ifadelerin yer aldığı ifade edilmiş, uzun yıllar R. Isaac ile birlikte olmaları hasebiyle de bunların ihtimal dâhilinde olabileceği yorumu yapılmıştır. R. Mendel Schneerson'ın lehine R. Gourary'nin aleyhine ifadelerin yer aldığı bu günlüklerin, R. Gourary'nin itibarının zedelenip kendisinden R. Mendel Schneerson'a desteğin kaymasında ve liderliğine engel olmasında etkisinin olduğuna inanılmıştır.⁵²

R. Mendel Schneerson'ın hareketten uzak durduğundan ve R. Isaac'in ölümünden sonra da bu tutumunu sürdürdüğünden bahsetmiştik. Rebbe kızı ve hanımı olan, ölümüne kadar da görünürde hareketin faaliyetlerine dâhil olmayan Hayyah Mushka bile⁵³ babasının ölümünden sonra

⁵⁰ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 324; 335; 356; 368; 402; Samuel C. Heilman, *Who Will Lead Us?: The Story of Five Hasidic Dynasties in America* (California, United States: University of California Press, 2017), 241.

⁵¹ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 341.

⁵² Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 346.

⁵³ Hayyah Mushka'nın hareketten uzak duran tavrıyla eşinin rebbeliğinde ve kütüphane meselesinde verdiği beyanatlarla önemli bir şahitlik ortaya koyan tavrı arasında belirgin zıtlık söz konusudur. Hareket kaynakları onun uzak duran bu tavrını alçakgönüllülüğü ile açıklamıştır. Buna göre kendisini ilgi odağı haline getirmek ve karşısındaki kişileri rebbenin kızı ve eşi sıfatıyla sıkıntıya ve telaşe sokmak istemediği ifade edilmiştir. Bundan dolayı da halkın içine karışmaktan uzak durduğu

kocasını iknaya çalışmış ve “eğer tekrar başlamazsan, babamın hayatının otuz yılı boşa gidecek” diyerek liderliği alması noktasında ısrar etmiştir.⁵⁴ R. Mendel Schneerson’ı ikna etmeye çalışan başka bir isim de R. Isaac Dubov’dur. R. Mendel Schneerson, “Bir *tsadikin* hayatı, maddi bir beden hayatı değildir, daha ziyade manevi bir hayattır (iman, korku ve sevgidir)”⁵⁵ mistik ilkesine atıf yaparak R. Isaac’ın maddi olmasa da manevi olarak hâlâ hayatta olduğuna işaret etmiştir.⁵⁶ Selef rebbelerin ölümleriyle manevi hayatlarının bitmediğini buna rağmen hareketin liderlerinin de çıkmaya devam ettiğini dile getiren R. Dubov liderliği alması hususunda ısrarcı olmuştur.⁵⁷

Hareketin kurucusu R. Zalman (1745-1812) Zohar’daki,⁵⁸ “*tsadik* öldüğünde hayatında olduğundan daha fazla dünyada bulunması gerektiği belirtilir...⁵⁹ pasajına atıfta bulunmuş ve *tsadikin* etkisini sadece dünyevi olarak görmemiştir.⁶⁰ *Tsadikin* topluma katkısı diğer hasidik geleneklerde hayattayken günahların kefareti şeklinde tecelli ederken R. Zalman’da beden sınırlarını aşarak ölümden sonra en büyük katkının gerçekleştiği belirtilmiştir.⁶¹ Üçüncü rebbe Menahem Mendel’in ölümünden sonra en küçük oğlunun “babam ölmemiştir ve her kim ondan herhangi bir ricada bulunmak isterse, yapabilir... Ben de böyle yapmaktayım” dediği rivayet edilmiştir.⁶² Aynı şekilde altıncı rebbe Isaac’ın, babasının ölümü üzerine onun mezarına gittiği ve çeşitli cevaplar aldığı iddia edilmiştir.⁶³ Benzer yaklaşım R. Mendel Schneerson tarafından da sürdürülmüştür. R. Isaac’ın manen hâlâ hayatta olduğuna yönelik vurgu R. Mendel Schneerson’ın en önemli argümanı haline gelmiştir. Kendisinin onunla görüşme yeteneğine sahip olduğunu ve onun vekili (*memaleh mekomo*) olmaktan öte vazifesinin olamayacağını belirtmiştir:

ve kendisini “Bayan Schneerson” olarak takdim etmeyi tercih ettiği ortaya konulmuştur. “17 Facts About the Rebbetzin - Celebrating the Life and Legacy of Rebbetzin Chaya Mushka Schneerson” (Erişim 30 Ağustos 2022).

⁵⁴ Eli Rubin, “The Rebbetzin: A Private Life of Public Service - 1988” (Erişim 30 Ağustos 2022).

⁵⁵ Bkz: “Tanya-Igeret Hakodesh-27” (Erişim 04 Eylül 2022)

⁵⁶ Menachem Mendel Schneerson, *Likkutei Sichos in English-6*, çev. Eliyahu Touger (Brooklyn, N.Y: Vaad Lhafotzas Sichos, 1995), 164.

⁵⁷ Eli Rubin, “The Seventh Generation: A Leader of Leaders - 1950-1951” (Erişim 04 Eylül 2022).

⁵⁸ Zohar Aharei Mot 3:71b; Ayrıca Bkz: B.T. Hullin 7b.

⁵⁹ İslam tasavvufunda ermiş, evliya, sufi meşrep veya kemâl sahibi olarak ifade edilen insanların ölümleri Mevlana örneğinde olduğu gibi Şeb-i Arus’tur. Yani düğün gecesidir. Bu yetkinliğe sahip kişiler için ölüm korku değil tam tersine sevincin zirve yaptığı andır. Ölüm onlar için dünyadan ukbaya geçişe sıçrama tahtası olarak düşünülebilir. Bu açıdan da *tsadikin* ölümünden sonraki hizmeti ile bu kimselerin durumu arasında benzerlik iddia edilebilir.

⁶⁰ Bu görüşün tezahürü altıncı ve yedinci rebbelerin vefatları sürecinde karşımıza çıkmakta ve karşılaşılan zorlukları yenmede meşru bir dayanak olarak kullanılmaktadır.

⁶¹ “Tanya-Igeret Hakodesh-27-28” (Erişim 04 Eylül 2022)

⁶² Kaminetski, *Days in Chabad*, 156.

⁶³ Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 59.

“O, güçlü olmamızı istedi...”, işimizi yapalım, daha fazla coşku ve güçle çalışın, çünkü vakit bunu gerektirir...”⁶⁴

“Sözlerime çok dikkat etmem gerekiyor, huzur içinde yatsın demiyorum, çünkü onun burada daha önce olduğu gibi olduğunu hissediyorum, fark yok, odamızda daha önce olduğu gibi bizi duyuyor toplanmamızı ve konuşmamızı istiyor...”⁶⁵

Ölen rebbenin hizmet etmesi veya onun tarafından yönetilmeye devam edilmesi fikrinin harekete yabancı olmayan bir düşünce olduğu ortadadır. R. Mendel Schneerson da diğeriyle aynı noktaya temas ederek gelenekte yer etmiş olan bir olguyu tekrardan gündeme getirmiştir. Bu iddiaya yönelik ciddi itirazın gelmemesi de bu inancın hasidlerin zihnindeki meşruiyetini ortaya koymaktadır.

R. Mendel Schneerson, kayınpederi R. Isaac’i peygamber, neslinin Musa’sı, kuşakların Nasi’si (lider-başkan) ve hatta Mesih olduğunu dile getirerek onu üstün vasıflara sahip Yahudi bir kahraman olarak nitelendirmiştir.⁶⁶ Habad’ın kurucusu R. Zalman, “her nesilde Musa’nın bir uzantısı vardır”⁶⁷ pasajını Yahudi halkın dini inancının beslenmesinde sadık çoban olarak hizmet eden dönemin Yahudi liderine ve bunun için gözünü dahi kırpmadan hayatını feda eden kişilere hamletmiştir.⁶⁸ Bu durum R. Mendel Schneerson’un, R. Isaac ile ilgili düşüncülerine meşruiyet kazandırmıştır. Elliot R. Wolfson, R. Mendel Schneerson’un günlüklerini referans göstererek onun çok daha erken dönemlerde Mesih meselesine kafa yordüğünü, hatta hasidlerin, rebbelelerinin her birini nesillerindeki Musa olarak gördüklerini iddia etmiştir.⁶⁹ R. Isaac’in ölümünün reddi, geri geleceği veya Mesihliği düşüncesi, şoke olan, şüphe içine düşen ve hayal kırıklığına uğramış hasidlerin harekete bağlılık ve sadakatının tekrardan düzenlenmesinde hareketi olası dağılma sürecinden kurtarmıştır. Temel mesele hareketin sürekliliğini sağlayabilmektir ve R. Mendel Schneerson’un sonradan söylediği gibi “anahtar kendisinin cebine konmuştur.”⁷⁰

R. Mendel Schneerson ifade edildiği gibi liderlik iddiasına kalkışmamıştır. R. Isaac ile kurduğunu iddia ettiği bağlantı kitlelerde coşku ve hayranlık oluşturmuştur. Ayrıca verdiği vaazlarla geniş kalabalıkları hareketin etrafında toplama başarısının yanında idari ve sosyal meselelerde de en az R.

⁶⁴ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 374.

⁶⁵ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 388.

⁶⁶ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 84.

⁶⁷ Bkz: Midrash, Genesis Rabba 56:7

⁶⁸ Shneur Zalman, “Lessons in Tanya”, çev. Yosef Wineberg, Likutei Amarim-44, (Erişim 04 Eylül 2022)

⁶⁹ Elliot R. Wolfson, “Revealing and Re/veiling – Menahem Mendel Schneerson’s Messianic Secret”, *Kabbalah: Journal for the Study of Jewish Mystical Texts*. 26 (2012), 27.

⁷⁰ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 374; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 41.

Gourary kadar yetkin olduğunu göstererek liderlik becerisini sergilemiştir. R. Isaac'ın ölümü sonrası yapılan bu vaazlar bir nevi kimin bu işe daha yatkın olduğunu ortaya koyma imkânını sunmuştur. Bir anlamda bu yas dönemi entelektüel bilginin, popülerliğin ve karizmanın arz-ı endam ettiği platform hâline dönüşmüştür.⁷¹

R. Mendel Schneerson'ın Avrupadaki günlerinde R. Isaac'ın talimatıyla kütüphanelerdeki nadir Yahudi kitaplarını listelemekle görevlendirildiğini ifade etmiştik. Amerika'ya geldikten sonra da kütüphanede vakit geçirmeye devam etmesiyle özellikle menkıbe geleneğine yönelik bilgisi gelişmiştir. R. Isaac'ın ölümünden sonra temel gündemlerden biri hâline gelen seflelere dair hikâyelerin anlatıldığı hasidik toplantılar bu bilgisini ve yeteneğini sunmasına imkân vermiştir. R. Gourary'ın de aynı yöntemle başvurduğu ancak bunun başarısızlıkla sonuçlandığı ifade edilmiştir.⁷²

R. Mendel Schneerson'ın liderliğe yönelik bazı girişimleri olduğu iddiasının yanında bunu kabul etmemek için çok fazla direndiğine yönelik itirazlar da mevcuttur. R. Isaac zamanında giderek artan Mesih beklentisinin onun ölümüyle şok etkisi yarattığı bir ortamda görevi kabullenmenin getirdiği ağır yük ve sorumluluk, kendisinin böyle bir makama layık olmadığı düşüncesinin onda oluşturduğu yetersizlik ve alçakgönüllülük hissi geri planda kalmasına sebep olmuş olabilir. Bunun yanında oluşan belirsizlik atmosferinde kendisine yönelik kamu baskısını genişletme, destekçilerini ve kendi yeteneklerini sınama, önündeki engelleri ortadan kaldırma ve kurtarıcı gibi görünmeye yönelik girişimin sonucunda otoritesini ortaya koymak için stratejik bir adım olarak da düşünülebilir.⁷³ Tüm bunlar R. Gourary'ın yaptığı hatalar neticesinde kitlelerin kendisinden uzaklaşmasına sebep olduğunu, yalnız kaldığını, bir bakıma kendi kendini engelleyerek onların R. Mendel Schneerson'dan yana tavır almalarına imkân sağladığını göstermektedir.

Nihayetinde R. Mendel Schneerson 17 Ocak 1951'de R. Isaac'ın ölümünün birinci yıldönümü anma töreninde rebbeliği kabul ettiğinin nişanesi olarak şu hususlara dikkat çekmiştir.

“...Olan şey (6. rebbenin ölümü) sadece maddi bakış açımızdandır. Bu, salih kurtarıcının gelmesinden önce gerçekleşen Mesih'in doğum sancılarında fazlası değildir... Onun talimatlarını takip etme ve öğretilerini incelemek suretiyle kendisiyle olan ilişkimizi kuvvetlendirerek maddi anlamda rebbe-yi tekrardan görme hakkını elde edeceğiz (çünkü biz kurtuluşun eşliğindeyiz) ve bu bizi kurtuluşa götürmeli.”⁷⁴

⁷¹ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 372; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 38.

⁷² Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 385; Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 57.

⁷³ Ehrlich, *Leadership in the Habad Movement*, 376-381.

⁷⁴ Lazar, *Chabad Lubavitch*, 31.

“Üç sevgi -Tanrı, Tora ve Yahudi kardeşin sevgisi- bir tanedir. Kişi aralarında ayırım yapamaz, çünkü onlar tek özlüdür. Bundan dolayı da her biri üçünü de bünyesinde barındırır. Bu bizim “bildirimizdir:” Tanrı’yı seven ancak Tora’yı ve Yahudi kardeşini sevmeyen birini görürseniz, ona Tanrı sevgisinin eksik olduğunu söylemelisiniz. Sadece Yahudi kardeşini seven birini görürseniz, onun Tora ve Tanrı’yı sevmesi için çalışmalısınız... Üç sevgiyi bir araya getirdiğimizde, Kefaret’i elde edeceğiz. Çünkü bu son sürgünün birbirimizi kardeşçe sevmemekten kaynaklanması gibi, kesin ve hemen kefarete birisinin Yahudi kardeşine olan sevgisiyle sağlanacaktır.”⁷⁵

R. Mendel Schneerson’un lider olduktan sonra çözmesi gereken birçok problem vardır. Rebbeliği kabul ettiğinin işareti olarak gösterilen bu konuşmasında onun izlerini görebilmek mümkündür. Onun için öncelikli zorluk R. Isaac’in vaat ettiği kurtuluş günü gelmeden önce ölümüyle birlikte Habad-Lubaviç’te oluşan şüphe ve hayal kırıklığının ortadan kaldırılmasıdır. Kurtuluşun ancak tüm Yahudilerin birbirlerini sevmesiyle gerçekleşecek bir süreç olduğuna işaret eden R. Mendel Schneerson’un bunun nasıl olacağına yönelik vizyoner bir ruh geliştirmesi gerekmektedir. Hareket tarafından uzun yıllar hoş görülmemeyen ve dinden dönmekle eşdeğer görülen Amerika’nın hasidler için sığınak olması ve sonrasında da burada icra edilecek eylemlerle kurtuluşun gerçekleşeceği yegâne yer hâline gelmesi çözülmesi gereken başka bir konudur. Başka bir deyişle hareketin ve Yahudilerin kaderi Amerika’da yapılacak eylemlere bağlanmıştır. Amerika’ya göç öğretinin yayılması prensibi açısından önemli bir merkez olarak kabul edilmiştir. Çünkü Tora “üst” tarafta ortaya çıkmış ve Amerika ise “alt” taraf olarak betimlenmiştir. Hareket burada coğrafi mekânlar üzerinden değil de Tora’nın nurunun ulaşip ulaşmadığı üzerinden bir tasnifleme yapmıştır. Dolayısıyla da Tora’yla tanışan yerler “üst” henüz ona kavuşmayan yerler ise “alt” şeklinde tanımlanmıştır. Bu açıdan kötülüğün ve küfrün merkezi (*treife medina*) ve “farklı bir yer” (*andersh/otherwise*) şeklinde ifade edilen Amerika,⁷⁶ göçle birlikte yeni bir Tora merkezi kurma amacına matuf bir girişim olarak kitlelere hedef olarak gösterilmiştir.⁷⁷

Mesihî dönemin içinde olduğunu kabullenmekle beraber selefleri tarafından sahte Mesih olarak kabul edilen Siyonizm hareketinin İsrail devletini kurmasıyla oluşan şüphe onun cevap vermesi gereken bir başka so-

⁷⁵ “1950: Leadership” (Erişim 04 Eylül 2022).

⁷⁶ Menachem Friedman, “Habad as Messianic Fundamentalism: From Local Particularism to Universal Jewish Mission”, *Accounting for Fundamentalisms: the dynamic character of movements*, ed. Martin E. Marty ve R. Scott Appleby, Chicago: The University of Chicago, 1994. 356

⁷⁷ “Sichos in English”, bül. 25-Shabbos Parshas Tetzaveh, Parshas Zachor, 9th Day of Adar, 5745 (1985); “Sichos in English”, bül. 42-Shabbos Parshas Korach, 5th Day of Tammuz, 5749 (1989), 5750 (1989). Erişim (09 Kasım 2022).

rundur. Çünkü devletin kurulması ve topraklarını genişletmesi hareketi alternatif üretmek zorunda bırakmış ve kaybedilen psikolojik üstünlüğün tekrar elde edilmesi için çaba verilmesine sebep olmuştur. Yukarıda da ifade edilen mitsva kampanyasının, savaşın arifesindeki askerler üzerinde mucizevi etkileri olduğu düşünülmüş,⁷⁸ askeri başarının Tora öğrenimine ve mitsvaların gözetilmesine bağlı olarak ortaya çıkan ahlaki ve manevi uyanışa bağlı olduğu ifade edilmiştir. Sonrasında da hareket içinde savaşın İsrail devleti lehine sonuçlanmasında rebbenin başlattığı bu kampanyanın etkilerinin olduğu kanaat getirilmiştir.⁷⁹ Ayrıca eylemlerini İsrail ordusunun eylem ve operasyonlarıyla karşılaştıran R. Mendel Schneerson, Yahudi askerleri Tsivos Hashem (Tanrı'nın Ordusu) ile yani hasidleriyle karşılaştırmıştır. Onların tanklarının karşısına mitsva tanklarını⁸⁰ yerleştirmiş ve temsilci olarak gönderdiği hasidlerini de birer ayaklı sinagoga benzeterek Siyonizm'e ve İsrail devletinin eylemlerine karşı alternatif olarak sunmuştur.⁸¹ Yani Siyonizm'in ve İsrail devletinin başarılarına alternatif oluşturulmaya çalışılmış, her ne kadar Siyonizm'e ve onun somut başarısı olan devlet fikrine karşı çıkılmış olsa da mevcut kazanımların ardındaki gücün kendileri olduğu ifade edilmiş ve mücadelenin manevi alanda verildiği vurgulanmıştır.

Halaha'ya bağlılığı kuvvetlendirmek, Yahudi bireylerin asimilasyonuna karşı dünya çapında mücadele etmek ve arzulanan ahlaki yaşamın gerçekleştirilmesiyle vaat edilen Mesihî kurtuluşu hızlandırabilmek yeni rebbenin gündemindeki en önemli konudur. Bu noktada R. Mendel Schneerson'un vazifesi çok açıktır: "Mesihî getirmek." Yeni bir dünya kurma noktasında bu vazife onun ve bunu kabullenmeyi istemeseler de bu neslin kaçınılmaz kaderi olarak algılanmıştır.⁸² Aynı zamanda bu konu hareketin en baştan itibaren misyon ve vizyonunu belirleyen ve ilk rebbiden son rebbeye kadar hepsinin mücadele ettiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı tek uğraştır. Tek fark beşinci rebbe Shalom Dov Baer'den itibaren Mesihî kurtuluş döneminden bahsedilmiştir. Altıncı rebbe Isaac, Mesihî karşılamak için elbiselerin giyilmesi ve düğmelerinin parlatılması gerektiği talimatını verirken halefi R. Mendel Schneerson zamanında ise artık bu sürecin gerçekleşmesi gerektiğine duyulan ciddi bir inanç söz

⁷⁸ Lazar, *Chabad Lubavitch*, 47

⁷⁹ Eli Rubin, "Integrity and Peace: The Torah, the People and the Land-1967", Erişim (09 Kasım 2022).

⁸⁰ İlk olarak 1974'te bir yeşiva öğrencisi Sholom Duchman tarafından tasarlanan bu standart minibüs bir ahşap masa, iki ahşap bank, hasidik melodilerin çalındığı bir hoparlör ve mitsvaların önemine dair çeşitli posterlerin olduğu bir taşıttır. "1974: The Mitzvah Tank", Erişim (09 Kasım 2022).

⁸¹ David Biale vd., "Postwar Phoenix: Hasidism after the Holocaust", *Hasidism: A New History*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2017, 696

⁸² Heilman - Friedman, *The Rebbe*, 151.

konusudur. Nitekim o kurtuluşun tövbeye bağlı bir hareket olduğu ve eli kulağında olan bu durumun gecikmesinin tek sebebinin Yahudilerin günahları olduğu sonucuna varmış, kendi vazifesini yerine getirdiğinden bahsetmiş ve nihayetinde her şeyin Yahudilerin kendi ellerinde olduğunu dile getirmiştir. Bu sürecin tamamlandığını da ifade eden R. Mendel Schneerson sadece Mesih'in kendisini ifşa etmesinin beklenmesi gerektiğini ilan etmiştir.⁸³ Mesih'in ortaya çıkışının yakın olduğuna yapılan bu vurgu hareketi tek bir ülkü üzerinde birleştirmesinin yanında canlılık ve motivasyona da sebep olmuştur. Ayrıca rebbenin çocuksuz olma yani varisi olmama problemini ortadan kaldırmasına da bir fırsat vermiştir. Özetle R. Mendel Schneerson'un bir taraftan bu sorunlarla yüzleşip hareketi uzlaştırması diğer taraftan da çağın şartlarına uygun şekilde yeni bir başlangıç yaparak hareketi canlandırması gerekmiştir.

SONUÇ

Habad-Lubaviç son rebbe Menahem Mendel Schneerson ile öyle büyük bir başarı sağlamıştır ki hareket onunla özdeşleşir hâle gelmiştir. Düşünceleri, faaliyetleri, etki ve katkılarıyla hareketin mevcut duruma gelmesinde en büyük pay R. Menahem Mendel Schneerson'a aittir ve vefat etmesine rağmen hâlâ ilham vermeye devam etmektedir. Bu açıdan onun hayatı araştırmaya değerdir. Sadece rebbeliği sonrası değil öncesi de bir o kadar ilginçtir. O, dindar bir hareketin lideri hatta ölümüyle beraber Mesih olduğu yönündeki iddiaların muhatabı olsa da yaşamış olduğu hayat zihinlerdekinden çok farklı şekilde seyretmiştir.

Diğer Habad-Lubaviç liderlerinin aksine çok kozmopolit bir yerde çocukluk geçirmiştir. Nispeten babasının riyasetinde belli kişilerden özel ders alarak resmi din eğitimin dışında kalmıştır. Ancak almış olduğu bu farklı eğitim kardeşi Israel Aryeh Leib'de görüldüğü gibi gelenekten kopmasına sebep olmamıştır. Her ne kadar kendisi hasidik hayat tarzı yaşamayı arzu etmemiş gibi gözükse de kardeşine göre hâlâ sınırlar içerisinde kalabilmesi önemlidir. Resmi diplomaya sahip olamaması ömrü boyunca onu takip eden bir problem hâline gelmiştir. Seküler eğitim alma niyetiyle eşyle birlikte gittiği Almanya ve Fransa'da bunun eksikliğini hissetmiş ve özel öğrenci veya dinleyici gibi statülerle bu problemin izalesine uğraşmıştır. Yani

⁸³ Aviezer Ravitzky, "The Contemporary Lubavitch Hasidic Movement", *Accounting for Fundamentalisms: The Dynamic Character of Movements*, ed. Martin E. Marty ve R. Scott Appleby, Chicago: University of Chicago Press, 1994. 316-317; Jerome R. Mintz, *Hasidic People: A Place in the New World*, London, England: Harvard University Press, 1992. 352; Lazar, *Chabad Lubavitch*, 49; Simon Dein, "What Really Happens When Prophecy Fails: The Case of Lubavitch". *Sociology of Religion* 62, sy 3, 2001, 391; "Sichos in English", 33-33-Rosh Hashanah, 5747 (1986). Erişim (09 Kasım 2022).

seküler eğitimi bile ironik şekilde din eğitimden daha doğrusu resmi diplomaya sahip olmasından geçmiştir.

Almanya-Fransa'da yaşamış olduğu yerler kendisini zorlayan durumun sonucu değil tamamen bilinçli tercihinin ürünüdür. Dolayısıyla da R. Mendel Schneerson'ın rebbeliği öncesi durumunu hasidik hayattan uzak durmaya çalışan tavırla özetlemek mümkündür. Yaşamış olduğu hayat tarzı Habad-Lubaviç geleneği açısından sıkıntı teşkil etmiştir. Ancak problem Avrupa'da yaşıyor olmasından dolayı hoş görülme veya varlığını gizleyen bilge kişinin durumuyla açıklanmak suretiyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Aslında olan tek şey vardır: R. Mendel Schneerson kendisini tam anlamıyla iki tarafa da ait hissedememiştir. Çünkü seküler eğitim alıp farklı bir hayatın peşinde gitme arzusu gözüken R. Mendel Schneerson dindar bir hareketin başındaki liderin damadı olması hasebiyle bundan tamamen âzâde kalamamıştır. Kayınpederinin yönlendirmeleri ve eğitim hayatında yaşamış olduğu sıkıntı onda çifte hayata kapı aralamıştır. Bu durum da yer yer içerisinden çıkamadığı problemleri ortaya çıkarmıştır.

Mühendislik fakültesinden mezun olarak bu problemlerin büyük ölçüde üstesinden gelen R. Mendel Schneerson, işinin gereğini yapamaması ve şartların onların aleyhine gelişmesiyle Avrupa macerasını bitirmek zorunda kalmıştır. Amerika'da ise farklı bir hayatın kapıları açılmıştır. Başka bir deyişle R. Mendel Schneerson'ın rebbeliği öncesi hayatını hasidik hayat tarzının içerisinde nispeten bundan uzak olunan bir çocukluk ortamından, tamamen seküler hayatın peşinde koşulan gençlik atmosferine ve yer yer müdahaleler neticesinde hasidik hayat tarzının içinde tutulmaya çalışılmasından uzak durmaya çalıştığı hayata tamamen entegre olma şeklinde özetlemek mümkündür.

Sonuç olarak, R. Mendel Schneerson'ın çocukluk yıllarından itibaren geçirmiş olduğu bu hayat tarzı ilk başlarda olumsuz bir durum olarak algılanmıştır. İlerleyen süreç kendisine yönelik ilgi ve alakayı oluşturmuş ve nihayetinde R. Isaac'ın vefatı sonrası liderlikte ibreyi kendisine döndürmüştür. Bu farklılık hareketin geleceğinin şekillenmesinde, modern dönemin ihtiyaçlarına göre kurumsal yapıların oluşumunda, toplumun farklı kesimlerinin faaliyetlere dâhil edilmesinde, hareketin dinamik bir yapıya kavuşmasında, dünya çapında örgütlü bir organizasyonun meydana gelmesinde ve bunun gibi daha birçok hususta etkisini göstermiştir.

KAYNAKÇA

Biale, David vd. "In The Empire of The Tsars: Russia". *Hasidism: A New History*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2017.

- Biale, David vd. "Postwar Phoenix: Hasidism after the Holocaust", *Hasidism: A New History*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2017.
- Chabad.org. "The Rebbe's 10-Point Mitzvah Campaign for Jewish Awareness and Observance-Impact", Erişim 09 Kasım 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/62228/jewish/10-Point-Mitzvah-Campaign.htm.
- Chabad.org. "17 Facts About the Rebbetzin - Celebrating the Life and Legacy of Rebbetzin Chaya Mushka Schneerson". Erişim 30 Ağustos 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/4647899/jewish/17-Facts-About-the-Rebbetzin.htm
- Chabad.org. "1902: The Rebbe's Childhood". Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/62023/jewish/1902-The-Rebber-Childhood.htm
- Chabad.org. "1915: Learning - A Timeline Biography of the Rebbe". Erişim 30 Ağustos 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/62148/jewish/1915-Learning.htm
- Chabad.org. "1950: Leadership". Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/62169/jewish/1950-Leadership.htm
- Chabad.org. "1974: The Mitzvah Tank", Erişim 09 Kasım 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/62178/jewish/1974-The-Mitzvah-Tank.htm.
- Chabad.org. "In the Halls of the Sorbonne-Paris, 1938". Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/therebbe/livingtorah/player_cdo/aid/604930/jewish/In-the-Halls-of-the-Sorbonne.htm
- Chabad.org. "Uforatzto", Erişim 09 Kasım 2022. https://www.chabad.org/multimedia/music_cdo/aid/140675/jewish/Uforatzto.htm.
- Dein, Simon "What Really Happens When Prophecy Fails: The Case of Lubavitch". *Sociology of Religion* 62, sy 3, 2001.
- Deutsch, Shaul Shimon. *Larger Than Life: The Life and Times of the Lubavitcher Rebbe Rabbi Menachem Mendel Schneerson*. New York: Chasidic Historical Productions, 1. Basım, 1997.
- Ehrlich, Avrum. *Leadership in the Habad Movement: A Critical Evaluation of Habad Leadership, History and Succession*. New Jersey: Jason Aronson Publishers, 2000.
- Ehrlich, M. Avrum. *The Messiah of Brooklyn: Understanding Lubavitch Hasidism Past And Present*. New Jersey: Ktav Publishing House, 2004.
- Epstein, I. *The Babylonian Talmud*. Soncino Press Ltd, 1961.
- Friedman, Menachem. "Habad as Messianic Fundamentalism: From Local Parti-

- cularism to Universal Jewish Mission”, *Accounting for Fundamentalisms: the dynamic character of movements*, ed. Martin E. Marty ve R. Scott Appleby, Chicago: The University of Chicago, 1994.
- Freedman, H - Simon, Maurice. *Midrash Rabbah*. London: Soncino Press, 1961.
- Heilman, Samuel C. *Who Will Lead Us?: The Story of Five Hasidic Dynasties in America*. California, United States: University of California Press, 2017.
- Heilman, Samuel C. - Friedman, Menaḥem. *The Rebbe: The Life and Afterlife of Menachem Mendel Schneerson*. Princeton-Oxford: Princeton University Press, 4. Basım, 2012.
- Kaminetski, Yosef Yitshak. *Days in Chabad: Historic Events in the Dynasty of Chabad-Lubavitch*. çev. Yosef Cohen. Brooklyn, N.Y.: Kehot Publication Society, 2002.
- Lazar, Daphne. *Chabad Lubavitch: The Centrality of the Rebbe in the Movement During His Lifetime and After His Death*. Ottawa: National Library of Canada = Bibliotheque nationale du Canada, Yüksek Lisans, 2000.
- Matt, Daniel Chanan vd. *The Zohar*. 12 Cilt. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2004.
- Miller, Chaim. *Turning Judaism Outwards: A Biography of the Rebbe, Menachem Mendel Schneerson*. Kol Menachem, 2014.
- Mintz, Jerome R. *Hasidic People: A Place in the New World*, London, England: Harvard University Press, 1992.
- Ravitzky, Aviezer. “The Contemporary Lubavitch Hasidic Movement”, *Accounting for Fundamentalisms: The Dynamic Character of Movements*, ed. Martin E. Marty ve R. Scott Appleby, Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Rosen, Avraham. “Today Is the Day”. Erişim 4 Eylül 2022. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1902777/jewish/Today-is-the-Day.htm
- Rubin, Eli. “Birth and Upbringing: Childlike Vision-1902”. Erişim 09 Kasım 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619399/jewish/Birth-and-Upbringing-Childlike-Vision.htm
- Rubin, Eli. “High Holidays in Riga: Self and Community-1929”. Erişim 30 Ağustos 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619803/jewish/High-Holidays-in-Riga-Self-and-Community.htm
- Rubin, Eli. “Integrity and Peace: The Torah, the People and the Land-1967”, Erişim (09 Kasım 2022). https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619817/jewish/Integrity-and-Peace-The-Torah-the-People-and-the-Land.htm.
- Rubin, Eli. “Lubavitch Women’s Organization” Erişim 09 Kasım 2022. <https://www.>

- chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619813/jewish/Lubavitch-Womens-Organization-Chassidic-Feminism.htm.
- Rubin, Eli. “Literary Spirit: The Significance of Chassidic Lore - 1933-1935”. Erişim 30 Ağustos 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619805/jewish/Literary-Spirit-The-Significance-of-Chassidic-Lore.htm
- Rubin, Eli. “The Rebbetzin: A Private Life of Public Service - 1988”. Erişim 30 Ağustos 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619823/jewish/The-Rebbetzin-A-Private-Life-of-Public-Service.htm
- Rubin, Eli. “The Seventh Generation: A Leader of Leaders - 1950-1951”. Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2619812/jewish/The-Seventh-Generation-A-Leader-of-Leaders.htm
- Schneerson, Menachem Mendel. *Likkutei Sichos in English-6*. çev. Eliyahu Touger. 10 Cilt. Brooklyn, New York: Vaad Lhafotzas Sichos, 1995.
- Shalom, Dovber Levine. *Treasures from the Chabad Library: Rare Volumes, Manuscripts, Letters, Documents, Sacred Objects, Marriage Contracts, Portraits & Photographs*. Library of Agudas Chasidei Chabad—Ohel Yosef Yitzchok—Lubavitch 770 Eastern Parkway, Brooklyn, New York: Kehot Publication Society, 2009.
- Sichos in English, Erişim 09 Kasım 2022. https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/2468546/jewish/Sichos-in-English.htm.
- Wolfson, Elliot R. “Revealing and Re/veiling – Menahem Mendel Schneerson’s Messianic Secret”. *Kabbalah: Journal for the Study of Jewish Mystical Texts*. 26 (2012).
- Zaklikowski, Dovid. “Details of the Rebbe’s Rabbinical Ordination Authenticated”. Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/news/article_cdo/aid/2112908/jewish/Details-of-the-Rebbs-Rabbinical-Ordination-Authenticated.htm
- Zalman, Shneur. “Lessons in Tanya”. çev. Yosef Wineberg. Erişim 04 Eylül 2022. https://www.chabad.org/library/tanya/tanya_cdo/aid/6237/jewish/Lessons-in-Tanya.htm
- “Tanya”. Erişim 4 Eylül 2022. https://www.chabad.org/library/tanya/tanya_cdo/aid/1028862/jewish/Tanya.htm.

